

**LANGUAGE AND CULTURE POLICIES OF
EUROPEAN UNION IN TERMS OF TURKEY'S
MEMBERSHIP**

Türkiye'nin Üyeliği Açısından

Avrupa Birliği Dil ve Kültür Politikaları

İlhami SİĞİRCİ¹

*Bilginin olduğu yerde bilenler,
Aklın olduğu yerde düşünenler vardır.
Yusuf Has Hacip*

Article History:

Received

02.09.2015

**Received in revised
form**

09.09.2015

Accepted

15.09.2015

Available online

25.09.2015

Abstract

In this study, Turkey's EU membership was examined in terms of language and cultural issues. Within this context, studies conducted within EU regarding language and culture policies were evaluated and it was tried to point out Turkey's situation in terms of these policies with a comparative method. In the process of EU integration and competition, it is of great importance that the multilingualism will be a necessity, and not only students but also adults should be taken into consideration in terms of foreign language education and policies should be defined for them to learn minimum three languages. EU's effort to assess and disseminate member countries' languages on an equal basis is a consequence of the fact that it is against monolingualism and defences multilingualism. The number of official languages will increase to twenty four with the membership of Turkey and Turkish (15%) will be the secondly most spoken mother tongue after German (16%) within EU. However, it can be seen that the proportion of Republic of Turkey's citizens' knowing a foreign language is quite behind compared with that of EU citizens. Yet the research done in 2012 showed that slightly more than half of the Europeans (54%) can communicate in a language apart from their native tongue, 25% of them know minimum two languages and %10 of them can communicate in minimum three languages. It can be predicted that Turkey will not face too many problems in terms of culture during EU membership process and it will overcome this process more easily than other countries because of its multiculturalism experience that continues from its past to present, and EU will live real cultural diversity with the membership of Turkey.

Keywords: *Language policies, multilingualism, multiculturalism, Turkey's EU membership, cultural issues.*

Özet

Bu çalışmada Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği dil ve kültür sorunları açısından incelendi. Bu bağlamda AB'de yürütülen dil ve kültür politikalarıyla ilgili çalışmalar değerlendirilerek Türkiye'nin bu politikalar açısından hangi noktada olduğu karşılaştırmalı bir yöntemle ortaya konulmaya çalışıldı. Avrupa Birliği ile bütünleşme ve rekabet etme sürecinde çok dilliliğin bir zorunluluk olacağı ve öğrencilerin yanında yetişkinlerin de yabancı dil eğitimine ağırlık verilmesi ve en az üç yabancı dil öğrenmeleri için politikalar belirlenmesi ve kolaylıklar sunulması önem taşımaktadır. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin dillerini eşit olarak

¹ Prof. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, e-posta: ilhami-sigirci@hotmail.com

değerlendirme ve yayma çabası tekdilliliği karşı olmasının ve çokdilliliği savunmasının bir sonucudur. Birlikte kullanılan resmi dil sayısı Türkiye'nin üye olmasıyla birlikte yirmi dörde çıkacak ve Türkçe (% 15) Almanca'nın (% 16) ardından Avrupa Birliği'nde ana dil olarak en çok konuşulan ikinci dil olacaktır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yabancı dil bilme oranının Avrupa Birliği vatandaşlarınınkiyle karşılaştırıldığında oldukça geride kaldığı görülmektedir. Zira Avrupalıların yarısından biraz fazlasının (% 54'ü) ana dilinin dışında başka bir dilde iletişim kurabildiğini, % 25'inin ise en az iki dil bildiğini ve % 10'unun da üç dilde iletişim kurabildiğini 2012'de yapılan araştırma göstermektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde kültür açısından uyumunda pek de güçlüklerle karşılaşmayacağı, hatta geçmişten bugüne süregelen çokkültürlülük deneyiminden dolayı bu süreci diğer ülkelerden daha kolay aşacağı ve AB'nin Türkiye'nin üyeliğiyle birlikte gerçek anlamda bir kültürel çeşitliliği yaşayabileceği öngörülebilir.

Anahtar Kelimeler: Dil Politikaları, çokdillilik, çokkültürlülük, Türkiye'nin AB üyeliği, kültürel sorunlar.

1. Giriş

Birleşik Avrupa hayali 5 Mayıs 1949'da Strasbourg'da on Avrupa ülkesinin (İngiltere, İtalya, İrlanda, İsveç, Norveç, Danimarka, Belçika, Fransa, Hollanda) kurucu üye olarak katıldığı Avrupa Konseyi'nin oluşmasıyla başlar. Bu konseyin hali hazırda 48 üyesi mevcuttur. Türkiye Konseye kurucu üye statüsünde katılan ilk ülkelerden biridir. Konsey Birliğin eğitim ve kültür politikalarını yürütmekten sorumludur, kuruluşundan bu yana da *çokkültürlülüğü* ve *çokdilliliği* eğitim hedefi olarak benimser. Konseyin amacı demokrasi ve insan haklarını korumak, Avrupa toplumunun karşılaştığı ırkçılık, etnik ayrımcılık ve çevrenin korunması, organize suçlar gibi temel sorunlara çözüm yolları bularak, Avrupalı vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmek, farklı kültürlerle sahip Avrupa vatandaşları arasında da karşılıklı anlayışı geliştirmek ve tüm bireylere Avrupalılık kimliliğini kazandırmaktır.

9 Mayıs 1950'de de Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Avrupa'da barışı sağlamak için ekonomik işbirliğinin kullanarak Avrupa ülkelerine (Fransa, Almanya, Belçika, İtalya Hollanda ve Lüksemburg) kömür ve çelik kaynaklarını ortak kullanmayı önerir. Bugünkü Avrupa Birliği'nin temelleri ilkesel olarak buraya dayanmaktadır. 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Antlaşması, 1957 yılında da Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Roma antlaşmaları imzalanır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra herhangi bir ülkenin dili iletişim dili olarak tercih etmek mümkün değildi. Kaldı ki Avrupa resmi dil hiç öngörülmez. Dolayısıyla bu altı ülkenin dili Avrupa resmi dilleri olarak kabul edilir: Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Felemenkçe (Fransa, Almanya, Belçika, İtalya, Lüksemburg, Hollanda). Topluluğun resmi gazetesi de bu dört dilde yayınlanır. Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nde (Charte Des Droits Fondamentaux de l'Union Européenne, 2000), "*Birlik, ortak değerlerin korunması ve geliştirilmesine katkıda bulunurken Avrupa halklarının kültürleri ve geleneklerinin çeşitliliği yanı sıra Üye Devletlerin ulusal kimlikleri ve bunların ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerdeki kendi kamu makamlarının düzenlenmesine saygı gösterir*" ifadesi yer almaktadır. Böylelikle *çokkültürlülük* en önemli temel ilkelere biri olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda Konsey 2001 yılını diller yılı olarak kutlama kararı alır. Buradaki temel amaç üye ülkelerin dil ve kültür mirasına sahip çıkmaları ve bunu diğer Avrupa ülkeleriyle paylaşmalarıdır. Bunun yanında *çokdilli* ve *çokkültürlü* Avrupalı olma bilincini yayarak birden çok dil öğrenmeyi teşvik etmektir. Çok dil öğrenmenin farklı dil ve kültürel geçmişleri olan insanlar arasında hoşgörüyü artıracığı ve bireylerin birbirini daha iyi anlamalarını sağlayacağı beklenmektedir. Bu yolla dil öğrenme ön plana çıkar, yaşam boyu dil öğrenme ve en az üç dil bilme Avrupa vatandaşı için bir eğitim hedefi olarak belirlenir. Kaldı ki Konsey 1995 yılında yayınladığı öğrenen topluma doğru başlıklı bildirisinde, Avrupa Birliği vatandaşlarının ana dilleri dışında en az iki Avrupa dilini yeter düzeyde bilmelerini ilke olarak benimser ve bu konuda bireylere destek verilmesini

kararlaştırır. Zira dil, hem ulusal kimliğin hem de kişisel kimliğin ayrılmaz önemli bir parçasıdır. Bu nedenle Avrupa vatandaşı olarak herkesin kendisine AB'nin saygı duyduğunu hissetmesi için bütün dillere eşit bir konum sağlamak önemlidir. Avrupa Birliği ilke olarak tüm dillerin öğretilmesini önemsemiş görünse de, Birlik içinde temelde dört ya da beş dilin daha önemli olduğu görünmektedir. Ana dili konuşurları açısından da aynı durumun söz konusu olduğunu söylenebilir. Birlik içinde anadili olarak en fazla konuşulan ilk altı dil şöyledir: Almanca (90 milyon), Fransızca (60 milyon), İngilizce (58 milyon), İtalyanca (58 milyon), İspanyolca (38 milyon), Lehçe (37 milyon).

Türkiye'nin üyeliğiyle birlikte Avrupa Birliği'nde dilsel çeşitlilik daha da artacak ve Türkçe de ana dil konuşurları açısından Avrupa'nın en fazla konuşulan dillerinden biri olacaktır. Ayrıca Türkiye Avrupa Birliği'ne stratejik açıdan da önemli katkılar sağlayacaktır. Zira Türkiye Avrupa Birliği açısından stratejik öneme sahip bölgesel bir kavşak noktasında yer almaktadır: Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz. Toprakları, Asya ile kara ve hava ulaşımı, Rusya ve Ukrayna ile deniz ulaşımı için doğrudan geçiş konumunda bulunmaktadır. Önemli kaynaklara sahip olan Türkiye'nin komşuları, Avrupa için hayati enerji arzı sağlamaktadırlar. Ekonomi ve nüfus açısından, Türkiye önemli bir ülke ve büyüklük olarak da dünyanın büyük ekonomilerinden biri olduğundan, bölgede istikrar için bir unsur olarak görülebilir. Avrupa Birliği'yle bütünleşmesi ve birçok ekonomik ve bölgesel kuruluşa üyeliği vasıtasıyla, Avrupa'nın güvenliğine de katkı sağlamada önemli görevler üstelenebilir.

Türkiye topraklarının büyük bir kısmı coğrafi olarak Asya kıtasında da yer alsa da, Trakya topraklarının Avrupa kıtasında yer almasından dolayı coğrafi olarak Avrupa'ya da ait kabul edilmektedir. Avrupa'ya katılım sürecinde Türkiye ile Avrupa Birliği arasında tesis edilmiş olan bütün ilişkiler temelde bu nesnel değerlendirmenin ardından başlar. Burada temel göstergelerden birisi 1963 yılında imzalanmış olan Türkiye ve Avrupa Ortaklık Antlaşması, diğer adıyla Ankara Antlaşması'dır (Ankara Antlaşması, 1963). Bu antlaşmadan sonra, Türkiye, AB müktesebatına göre Avrupalı bir devlet olarak resmen Birlik hukukunca tanınır. Bunun yanında 1987 yılında Avrupa Birliği ile ilişkileri bir ileri safhaya taşımak iradesini gösteren Türkiye tam üyelik başvurusunda bulunur. Türkiye'nin adaylığının Avrupa Birliği tarafından 1999 Helsinki Zirvesinde resmen kabul edilmesi ve 2004'te müzakere kararının alınmasıyla Türkiye büyük bir reform sürecine girer. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde gerçekleştirilen reformlar, 2000'li yıllara kadar Türkiye'nin üyeliği önünde engel olarak gösterilen demokratik ve ekonomik ölçütlere Ankara'nın uyum süreci kapsamında her geçen yıl daha fazla uyması ve Avrupa Birliği müktesebatının da önemli oranda Türk müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi, Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne daha da yakınlaştırmaya başlamıştır.

Bu bağlamda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne ekonomik ve hukuksal açıdan uyumu konusunda önemli çalışmalar yapılıyor olsa da kültür ve dil politikaları açısından çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Kaldı ki Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci sıklıkla ekonomik ve yapısal reformlar açısından ele alınmakta kültürel ve dilsel boyut genellikle ikinci planda kalmaktadır. Oysaki Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin, dil ve kültür politikaları, bilgi toplumu, özgürlükler, bölgesel politikalar, adalet ve içişleri, dini özellikler, nüfus dinamikleri, güvenlik, askeri potansiyel, jeopolitik, enerji ve vb. gibi açılardan ele alınması bir gerekliliktir. Ancak bu çalışma çerçevesinde Türkiye'nin üyeliği Avrupa Birliği'nde uygulanan dil ve kültür politikaları açısından ele alınacak. Buradaki amaç Avrupa Birliği'nde yürütülen dil ve kültür politikaları eşzamanlı ve artzamanlı olarak incelenerek, 2012 yılında Avrupalılar ve dilleriyle ilgili araştırmanın (Commission Européenne, 2012) sonuçları ilk defa bu çalışma kapsamında değerlendirilerek, Türkiye'nin bu politikalar açısından hangi noktada olduğu ve neler yapması gerektiği

karşılaştırmalı bir yöntemle ortaya konulmaya çalışılacak. Zira bugüne kadar yapılan çalışmaların ezici çoğunluğu Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin üyeliğini göz önünde bulundurmadan, sadece tek bir açıdan genellikle de yabancı dil eğitimi (Sağlam, Özüdoğru, Çıray, 2011, Cangil, 2004, Demirel, 2003) ya da kültür (Sarp, 2003) bakımından ele almaktadır. Bu çalışmalar, Avrupa Birliği yeni politikalar geliştirdiğinden güncelliğini önemli ölçüde yitirmiş durumdadır. Kaldı ki yapılan bu çalışmaların sayısı da son derece sınırlı kalmaktadır. Öte taraftan bu incelemelerde ne Avrupa kültürü ve Türkiye'nin kültürel kimliği karşılaştırmalı olarak ortaya konuluyor ne de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından AB vatandaşlığına geçiş süreci ele alınıyor. Üstelikte Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne ve Avrupa Birliği'nin de Türkiye'ye kültürel ve dilsel düzeyde yapacağı katkıların neler olduğu sorgulanmıyor ve tartışmaya açılmıyor. Yukarıda belirtmiş olduğumuz bu eksiklikler göz önüne alınarak bu inceleme yürütülecektir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin kültürel ve dilsel kimliğine yapacağı önemli etkiler, Türkçenin AB dilleri arasındaki gelecekteki statüsü, dil ve kültür politikalar, kültürel kimlikler ve Avrupa vatandaşlığına geçiş süreci bağlamında önemli katkılar sağlayacak ve yeni tartışma ve inceleme konuları başlatabilecektir.

2. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyeliği ve Kültürel Kimlikler

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinde kimlik meselesi ve bu mesele ile bağlantılı olan uygarlık, kültür, coğrafya, tarih gibi unsurlar AB'deki muhafazakâr Hıristiyan Demokrat kesimlerce gündeme getirilmekte ve Türkiye'nin AB üyeliği karşısında gerekçe olarak kullanılmaktadır. Burada öne sürülen daha çok kültürel farklılık tezidir. Örneğin Almanya eski şansöyelerinden Kohl, Türkiye'nin Avrupa kültürüne ait olmadığını, başka bir "Kulturkreis" kültür havzasına ait olduğunu sıklıkla dile getirir. Öte taraftan Avrupa Birliği'nde Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkan muhafazakâr elitler Türkiye'nin Müslüman kimliği nedeniyle Avrupa Birliği'nin dışında tutulması gerektiğini görüşünü savunurlar. Bu durumda Türkiye dolayısıyla da Müslümanlar âdeta ötekileştirilmektedir ve Avrupa Birliği'nin ortak kimlik özelliği olarak görülen Hıristiyanlık daha da belirgin kılınmaktadır. Huntington da kültürü ve tarihiyle Türkiye'nin Batılı bir ülke olmadığını ifade ederken, Batılılık ile batı tipi Hıristiyanlığı kimlik belirleyici öge olarak ele alır (Çaman, Dağcı, 2012). Oysaki Avrupa Birliği, son genişlemelerle üye sayısı yirmi sekize çıkmış ve ulaştığı sınırlarla Avrasya ile sınırdaş olmuştur. Genişleme politikasının devamında Güneydoğu Avrupalı adayların da katılımı ile Birlik Türkiye sınırına kadar büyük bir coğrafi alanı kapsayacak şekilde genişlemiştir. Türkiye'nin olası bir Avrupa Birliği üyeliği Avrupa'nın çeşitlenmesini ve kültürünün zenginleşmesini beraberinde getirebilir. Bununla birlikte nüfusunun ezici çoğunluğu Müslüman olan bir ülkenin, nüfus olarak da en büyük üye olan Almanya'nın nüfusuna yakın bir üyenin Avrupa Birliği'nin Hıristiyanlığa dayalı kültürünü "sulandıracağı"ni ileri süren Hıristiyan Demokrat kesim tarafından endişe ile karşılanmaktadır. Aslında bu endişenin çok yerinde olduğunu söyleyemeyiz, zira Türkiye gerek kurumlarıyla gerekse halkının yaşayış tarzıyla Avrupa kültüründen hiç de uzak olmadığı, aksine Tanzimat'tan (Aydoğdu, 2002) beri içine girdiği batılılaşma hareketiyle bu kültürle iç içedir. Hatta bu durum çok daha eskiye dayanmaktadır. Türkiye'nin dokuz yüzyıllık tarihi Avrupa ile beraberdir, Türkiye'nin adını "*Turchia* ve *Turcmenia*" diye İtalyanlar koymuştur Türkiye'nin Avrupa Birliği'yle birlikte bulunması yeni bir olay değildir, Rönesans'tan beri tartışılmaktadır (Ortaylı, 2008:111, 114). Kaldı ki Osmanlı İmparatorluğu'ndaki *çok dillilik* ve *çokkültürlülük* (Eruz, 2010) Avrupa Birliği ile Türkiye'nin birlikte yaşayabileceğinin başka bir somut göstergesi olarak öne sürülebilir. Buna karşın 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımı konusunda *kimlik sorunu* giderek daha fazla gündeme getirilmektedir. Avrupa Birliği'nin kendi söylemi olan "farklılıkta birlik" (*unité dans la diversité*) ilkesinin uygulamada, Türkiye'nin üyeliği söz konusu olduğunda geçerli olmadığı görülmektedir. Birlik içinde Türkiye'yi

destekleyen kesimler bile Türkiye'nin Avrupalı kimliğine vurgu yapmaktan çok, jeopolitik stratejik önemine, önemli askeri gücüyle Avrupa güvenliğine yapacağı katkılara, ekonomisinin gelişimine, Avrupa Birliği'nde yaşayan Türk göçmenlerin uyumunda AB üyesi bir Türkiye'nin yapabileceği önemli katkıya, enerji boru hatları güzergâhı üzerinde bulunan Türkiye'nin AB için önemine atıfta bulunmaktadırlar. Oysaki Türkiye'nin AB'den çok uzun süre önce yaşamış olduğu *çokkültürlü ve çokdinli* yapısı göz önüne alındığında ve incelendiğinde, bu yapının AB'ye önemli zenginlikler katacağını ve Avrupa Birliği'nin gerçekleştirmek istediği *çokdilli ve çokkültürlü* birlik idealine de yadsınmaz bir katkı sağlayacağı açıktır. Kaldı ki Avrupa Birliği'ni kuran antlaşmalarda, "*farklı kültür ve düzeylerdeki insanların birbirlerine yakınlaştırılması*" ve dolayısıyla Avrupa'da "*barış, güven, özgürlük ve istikrar*" ortamının kültürel boyutlarda sağlanması amaçlanmaktadır.

Ekonomik ve siyasi uyum sürecini Amsterdam ve Maastricht Antlaşmalarıyla sağlamış olan Avrupa Birliği, tam bir birlik olmak için kültürel anlamda da bir uyumu sağlaması gerekiyor. Günümüz Avrupa'sında her ne kadar farklı diller, kültürler ve inançlar bulunsun da, dini açıdan Avrupa Birliği'nde tek bir dinin egemen olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz. Yirmi sekiz ülkenin tamamında farklı inanç gruplarına ait topluluklar olsa da, nüfusun ezici çoğunluğunu Hıristiyanlar oluşturmaktadır. Bu yüzden, Avrupa Birliği kendisine "Hıristiyanlar Birliği" ya da "Hıristiyan Kulüp" denmesinin önüne hâli hazırda geçmemektedir. Türkiye'nin Birliğe üye olmasıyla birlikte gerçek anlamda böyle bir adlandırmadan, başka bir deyişle bu algıdan sıyrılabilme olanağı doğabilir. Zira Türkiye sahip olduğu zengin kültürel ve tarihi yapısıyla, Birlik üyesi diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, en farklı olanlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Bilindiği üzere, Avrupa Birliği, temelde ekonomik ve siyasi bir birlik olsa da içinde farklı milletlerin ve farklı dillerin yaşadığı büyük bir topluluktur. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin kendilerine özgü gelenek ve görenekleri vardır. 28 üye ülkenin yer aldığı AB'de, birbirinden farklı 23 dil ve neredeyse bir o kadar da kültür yer almaktadır. AB'ye üye 28 ülke, aslında farklı ananelere sahip olsalar da, temelde birçok açıdan benzerlikler içerir. Oysaki Türkiye AB üyesi ülkeler arasında kültürel çeşitlilik açısından farklı bir konuma sahiptir. Dolayısıyla da farklı kültür ve renkleriyle Türkiye diğer Avrupa ülkelerinden daha da öne çıkmaktadır. Hem kültürel, hem dini hem de tarihsel açıdan bakıldığında Türkiye'nin Avrupa'daki konumunun oldukça farklı olduğu görülecektir. Zira farklı dil, din ve kültürlere sahip insan topluluklarını yüzyıllardır topraklarında barış içinde bir arada yaşatmış olan Osmanlı İmparatorluğu, dönemin en hoşgörülü devletlerinden biri olarak kabul edilir. Bugünkü AB'nin de temel amaçlarından biri farklı kültürlere sahip ülkeleri barış içinde aynı çatıda birleştirmek suretiyle bir AB vatandaşlığı oluşturmaktır. Tıpkı Osmanlı Devleti ve ardından günümüz Türkiye'sinde olduğu gibi, AB' de gerçekte farklı mezhep, din, dil ve etnik kökenlere sahip halkların kendi özelliklerini korumasına da özen göstererek ortak payda da birleştirmek istemektedir. Bu doğrultuda Avrupa Birliği, genel anlamda AB vatandaşlarının birbirlerini daha yakından ve iyi tanımasını amacıyla çok sayıda ortak program ve proje üretmekte ve bu tür projeler için üye ülke vatandaşlarına önemli hibe kaynakları da sağladığı görülmektedir. Bu tür projelerle AB'ye üye ülkeler arasında kültürler arası bir bütünleşmeyi sağlamak amaçlanmaktadır. Bu projeler, kültürel farklılıkların birer zenginlik kaynağı olduğunu vurgulayan AB tarafından, birbirlerinden farklı dile ve dinlere sahip insanların, bir arada barış ve istikrar ortamında yaşamalarını sağlamak amacıyla desteklenmektedir. Zira Birliğin sağlanmasında, ekonominin yanı sıra, kültürel, sosyal, ideolojik, dilsel farklılıkların ve ulusal bağlılıkların göz ardı edilemeyecek kadar önemli unsurlar olduğunun altını çizmek gerekir (Tekeli, Selim, 1993: 35).

3. Avrupa Birliğine Dil Açısından Uyum: Dil Politikaları

İlk olarak 1954 yılında, Avrupa Kültürel Toplantısı çerçevesinde “Avrupa Vatandaşlığı için Dil Öğrenme” adlı bir proje başlatılır. 1990 yılında yabancı dil eğitimine destek veren *Lingua* programı hayata geçirilir. AB daha sonra, *çokkültürlülüğün* ve *çokdilliliğin* doğrudan veya dolaylı olarak geliştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla Yaşam Boyu Öğrenme Programını başlatır. 2001 yılında “Avrupa Diller Yılı” ilan edilmesi ve her “26 Eylül” gününün “Avrupa Diller Günü” olarak kutlama kararı, Avrupa Konseyi’nin *çokdilliliğe*, dolayısıyla *çokkültürlülüğe* verdiği önemi bir kez daha gözler önüne serer (Sheils, 1999). *Çokdilliliğin* kültürler arası diyalogu da olumlu yönde etkileyeceği üzerinde durulur. Bu bağlamda, azınlık ya da yerel dillerle ilgili çalışmalara da başlanılır. 1992 yılında azınlık ya da bölge dillerinin korunması, bu dillerin eğitim, idare ve medyada kullanılması haklarını tanıyan Avrupa Yerel Diller Şartnamesi (*The European Charter for Regional or Minority Languages- ECRML*) Avrupa Konseyi’ne üye ülkelerin çoğunluğu tarafından imzalanmasına karşın Yunanistan ve Fransa ulusal bütünlüğüne zarar verir kaygısıyla buna imza koymamıştır. Bu ülkeler hâlâ *tekdillilik* durumunu sürdürmektedirler. Bu durum anayasayla da güvence altına alınmıştır. Örneğin Fransa’nın Anayasasının ikinci maddesinde “*Cumhuriyetin dili Fransızcadır diye belirtilmektedir*” “*La langue de la république est le français*” (Constitution de la France, 1958). Bu ülkede Fransızcanın dışında ana dil olarak Katalanca, Oksitanca, Bretonca, Baskça, Flamanca, Korsikaca ve Almancaya mensup %16’lık bir azınlıklar toplumu mevcut olmasına rağmen, *tekdilliliğini* sürdürmektedir ve hali hazırda Avrupa *Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Şartnamesi*’ni imzalamakta direnmektedir (Assemblée Nationale, 2013-2014).

Öte taraftan Avrupa Birliği yabancı dil öğrenme işini daha ileri boyutlara taşır. Öyle ki 31 Mart 1995 yılında Avrupa Konseyi, bir öğrencinin ana dili dışında iki tane birlik resmi dillerinden öğrenmesi yolunda karar alır. Dolayısıyla Avrupa yurttaşının anadilinin yanında iki tane de yabancı dil bilmesi istenmektedir. Avrupa yurttaşının anadili yanında iki tane de yabancı dil bilen bireylerden oluşması Avrupa Birliği’nin ortaya koyduğu temel hedeflerden birisidir. Avrupa Konseyi, 2001 yılından itibaren Avrupa Diller Yılı kutlama kararıyla birlikte, Avrupa Dil Gelişim Dosyası projesini de hayata geçirmeyi kabul ederek, 2004’den bu yana, dil öğrenimine bir standart getirmektedir (Council of Europe, 1998 ve 2005). Bu girişimle, Avrupa vatandaşları arasında karşılıklı anlayışın geliştirilmesi, değişik kültürlerle saygı gösterilmesi, kültür ve dil farklılıklarının korunması, farklı ülkelerdeki dil öğretim programlarının birbirine uyumunun sağlanması ve dil öğretimine bir standart getirilmesi amaçlanır. Bu durumda uygulamaya konulan Dil Gelişim Dosyası’nın iki işlevi bulunmaktadır; birincisi, kişinin dil öz geçmişi hakkında bütün bilgilerini içermektedir; ikincisi eğitsel işlevidir. Bu işlevlerin yanı sıra, *Dil Gelişim Dosyası*’yla dil düzeyinin belirlenmesine ortak bir çerçeve program getirilmektedir. *Dil Pasaportu*’yla yabancı dil öğrenen kişinin, dil düzeyinin 6 değişik aşamadan hangisini kapsadığı net bir biçimde ortaya konulmaktadır. Bu pasaportta her birinin iki alt basamağı olan üç aşamalı (A1, A2, B1, B2, C1, C2) bir dil öğrenme örnekçesi oluşturulmuştur. Bu altı aşamada anlama, konuşma ve yazma olarak dil becerileri ele alınır. Dil Pasaportu’nun amacı Avrupa vatandaşının *çokdilli* yetişmesini teşvik etmektir. *Çokdillilik* ve *çokkültürlülük* bağlamında her *Avrupa vatandaşı* ilköğretimde birinci yabancı dili, orta öğretimde ikinci yabancı dilli ve üniversitede de üçüncü yabancı dili öğrenmesi gerektiğini vurgulamak ve dil öğrenmeye teşvik etmektir. *Dil Pasaportu* öğrencinin bildiği Avrupa dillerini ve bu dillerdeki yeterlilik düzeylerini gösteren bir belgedir. AB’de serbest dolaşım ve çalışma iznini almak için her *Avrupa vatandaşı*ın bu pasaportu yanında taşıması gerekli olacaktır. Normal pasaport yerine sadece Dil Pasaportu geçerli olacak ve Dil Pasaportu’nda o ülkenin dilini bildiğinizi belgelendirmeniz gerekecektir. AB’ye üye ülkelerde, Dil Pasaportu’yla oturma ve çalışma izni almak mümkün olacaktır. Temelde

bireylerin Avrupa Konseyi tarafından oluşturulan dil standartlarına ne kadar ulaştıkları belgelenecektir. Türkiye de oturma ve çalışma izni almak isteyen yabancılardan da Türkçe bildiklerini belgelendirmeleri gerekecektir. Avrupa Birliği'ne üye ülkeler için geçerli standartlar aday ülkeler içinde aynı şekilde uygulanacaktır. Avrupa'nın *çokkültürlü* ve *çokdilli* bir toplum yaratma hedefleri içinde öncelikle kültürlerarası farkındalığı geliştirmek, daha sonrada kültürler arası yetiyi geliştirmek önemli olacaktır. Avrupa Dil Pasaportu'yla birlikte Türkiye'de yıllardır uygulanan dil öğretme yöntemlerinin de değişmesi için adımlar atılmış, dil bilgisini öğretmekten çok Avrupa Ortak Dil Öğretme Ölçütleri'ne (Council of Europe, 1998) göre dil becerilerinin öğretimine ağırlık veren bir yaklaşım önem kazanmaktadır. Kaldı ki Türkiye Avrupa'da ortak eğitim uygulamalarını öngören Socrates Projesine 24 Ocak 2000 tarihinde 253/2000/EC sayılı Avrupa Konseyi kararıyla katıldığından Avrupa ülkelerindeki yabancı dil öğretim uygulaması ülkemizde de benimsenmiştir. Bu uygulama yabancı dil öğrenimine dört temel yeni kavram getirmiştir: öğrenen özerkliği, kendini değerlendirme, öğrenmeyi öğrenme ve *kültürlerarası* deneyim olmuştur (Little, 1999).

Avrupa Birliği'nin yirmi üç resmi dili ve üç alfabesi (Latin, Kiril ve Yunan) vardır, ama aynı birlik içinde kabul edilen yaklaşık en az altmış kadar da yerel ya da bölgesel dilin varlığı söz konusudur. Bu altmış Avrupa dili arasına göçmen dili olarak kabul edilen Türkçe, Arapça, Hintçe gibi diller dahil edilmemiştir. Ama *Baskça, Katalanca, Brötonca, Sorbiş, Frizon Dili, Ligurca, Galce, Sardça*, Almanya'nın ve Fransa'nın bölgesel dilleri sayılmaktadır. AB'nin özü temelde dil ve kültür çeşitliliğidir. Üye ülkelerin tamamının eşitliği, birbirlerine kültürel veya dilsel üstünlükleri olmadığı kabul edilir. Bu kabulün doğal sonucu olarak, tüm dillere ve kültürlere saygı ve tüm birlik üyesi ülkelerin resmi dillerin öğretimi söz konusudur. Hâlen Birlik kuruluşlarındaki önemli belgelerin tamamının yirmi üç dilde verilmesi hem demokrasiye saygı hem de bilgi toplumuna geçiş açısından bir zorunluluktur. Bundan dolayı Avrupa Birliği'nin idari organları, dünyada başka çok az yerde bulunabilecek bir *çokdillilik* durumuyla karşı karşıyadırlar. Bu *çokdilli* iletişimi kolaylaştırmak, sürdürmek ve bütün dillere eşit yaklaştığını göstermek adına Birlik, Brüksel'de dünyanın en büyük çeviri merkezini kurar. Dünyadaki en büyük uluslar arası kuruluşlardan biri olan ve yüz doksan üç üye ülkenin yer aldığı Birleşmiş Milletler Örgütü'nde bile böyle bir merkez bulunmamaktadır. Kaldı ki bu kurumda sadece altı dil, *Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca*, resmi dil olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar Maastricht (1992) ve Amsterdam (1997) Anlaşmalarıyla AB'de *çokkültürlülük* ve *çokdillilik* güçlendirilmiş olsa da bazı dillerin ön planda tutulmasından dolayı adil bir dil ve kültür politikası belirlemek oldukça zor görünmektedir. Örneğin uygulamada AB'de çalışma dillerinin İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak kabul edilmesi, diğer dilleri eşit değerlendirme açısından büyük bir sorun oluşturmaktadır (Sığırcı, 2012b:482). Birliğin günümüzde uygulanan dil politikası kısaca şu temel ilkeye dayanır: *“Avrupa kurumlarında geçerli olan, birlik üyesi ülkelerin kullandığı dillerin öğretimi, kullanımı ve eğitimi konusunda Avrupa Birliği'nin resmi olarak yürüttüğü politikayı belirtir ve alınan kararlar birlik üyesi ülkelerin tamamını ilgilendirir* (Günay, 2012).

Maastricht antlaşmasının (1992) 151. maddesinde, *“Birlik, üye ülkelerin kültürlerinin gelişmesine katkıda bulunacak, bir yandan da milli ve bölgesel farklılıklarına saygı duyacak, aynı zamanda ortak kültürel mirası ön plana çıkaracaktır”* denilmiştir. Ayrıca AB üyesi ülkelerde yaşayanlara, genel olarak, *Avrupa vatandaşı* tanımlaması getirilir. Bu tanımlamayla AB vatandaşları, birliğe üye herhangi bir ülkenin belediye seçimlerine katılmasının ve ülke vatandaşı olmayan kişilerin, belediye üyesi seçilmesinin yolu açılır. Avrupa Birliği içinde oturma ve yaşama hakkı, bu madde ile güvence altına alınır. Bu vatandaşlık tanımının doğal sonucu olarak dış politika ve ortak güvenlik konusunda,

Avrupa Konseyi'ndeki oturumlarda kullanılan tüm metinler ve bu toplantıda alınan kararlarla ilgili daha sonra yayınlanacak her türlü basılı belge, Birlik üyesi ülkelerin resmi dillerine çevrilir biçiminde bir madde eklenir. Maastricht'de resmi dillerle ilgili alınan bu karar ve AB vatandaşlık tanımının yapılmasından sonra Amsterdam (1997) anlaşmasıyla dillerle ve kültürle ilgili karar daha da genişletilir ve hukuki niteliği de artırılır. Bu antlaşmada, üye ülke vatandaşlarının dil kullanımını hakkı aşağıdaki maddelerle güvenceye alınır (Traité d'Amsterdam, 1997) :

Madde 22: Birlik dinsel, kültürel ve dilsel farklılıklara saygı gösterir.

Madde 21-1: Cinsiyet, ırk, etnik ya da toplumsal köken, genetik özellikler, Dil, din ya da İnançlar, politik görüşler, herhangi bir azınlık ulusa ait olma, doğum yeri, bedensel engel, ya da cinsel tercihe dayalı ayrımcılık yapmak yasaktır.

Madde 41-4: Birlik üyesi kişiler birliğin bir kurum ya da organına Birliğin resmi dillerinden herhangi birisi ile yazı yazabilir. İlgili kişiye yazdığı dilde cevap verilir.

27-28 Kasım 1995'de Avrupa Birliği hükümet başkanları Barselona'da (Déclaration de Barcelone, 1995) bir ortak düşünce üzerinde anlaşmaya vardılar. Diğer dillerin farkına varmak ve yabancı dilde konuşmadan ve yazmadan söylenmek istenenleri anlamak, kültürel kimliklere saygılı eğitim programlarının uygulamaya konulması hedefi *Barselona Bildirgesi*'nde özellikle vurgulanır.

AB'nin bilgi toplumu ve küreselleşme süreci doğrultusunda dil politikaları ele alındığında, AB'nin son yıllarda İngilizcenin tek yabancı dil egemenliğine karşı *çokdilliliği* ve *çokkültürlülüğü* Avrupa Birliği'nin temel ilkesi olarak benimsediği saptanır. Bu da tek bir yabancı dil egemenliğinin önüne geçilmesi anlamında alınmış en önemli karardır. Avrupa Birliği, dilsel çeşitliliği korumayı, kültürel kimlik ve sosyal uyum adına da dil öğrenmeyi teşvik ediyor. Zira *çokdilli* vatandaşların istihdam alanında, Avrupa'da sunulan ekonomik ve mesleki fırsatlardan çok daha kolay yararlanabileceklerini düşünüyor. Bu sayede iç gücünün hareket kabiliyetinin de önemli ölçüde artacağı, daha kolay hale geleceği ve kültür çeşitliliğine de katkı sağlayacağı öngörülüyor. Kaldı ki Avrupa kültürünün ve Avrupalılık düşüncesinin belirleyici özelliği, onu yaratan dil ve kültürlerin çeşitliliğidir. Birliğin oluşturduğu bütünleşmeye karşın, Avrupa'nın özünü oluşturan dil ve kültür çeşitliliği, korunması ve sürdürülmesi gereken bir zenginliktir düşüncesi (Polat, 200: 31) Avrupa Birliği'nin dil eğitim politikalarının temel amacı olarak görülmektedir. Bu bağlamda Avrupa Komisyonunun *çokdillilikle* ilgili ilk bildirisini olan "Çokdillilik için Yeni Strateji Çerçevesi" (*Nouveau cadre stratégique pour le multilinguisme*) Kasım 2005'de kabul edilir, daha sonrada 2008 yılında yenilenir. Bu çerçeve Avrupa Birliği'nin bu alanda üç temel unsurdan oluşan politikasını belirlemesini sağlar:

- Karşılıklı anlaşmayı ve iletişimi kolaylaştırmak için bütün vatandaşları daha fazla dil konuşmak için teşvik etmek;
- Avrupa Birliği vatandaşlarının Avrupa mevzuatına ve her türlü bilgiye kendi dillerinde erişimini sağlamak;
- Dillerin ve çokdilliliğin Avrupa ekonomisinde oynadığı büyük rolün altını çizmek, bu rolü güçlendirmenin yollarını bulmaktır (Commission Européenne, 2012: 2).

Bu stratejik çerçeve, gerçekte daha önce Komisyon'da 2003 yılında kabul edilen "Dilleri ve dilsel çeşitliliği teşvik etmek" adlı eylem planını önemli derecede tamamlıyor. Bu plan hem yerel, hem bölgesel hem de ulusal düzeyde, AB vatandaşlarına bütün yaşamları boyunca dil öğrenmesi için kolaylıklar sağlanmasını, dil öğrenmenin daha nitelikli hale

gelmesini, Avrupa'da dillerin gelişimi için uygun bir ortam oluşturulmasını ve dillere saygı duyulmasını hedeflemektedir. AB üyesi ve aday ülkelerde bu durumu araştırmak için, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 30 ülkeyi kapsayacak biçimde 9 Mayıs-14 Haziran 2005 tarihlerinde ilk kapsamlı saha çalışması gerçekleştirildi. Bu araştırmadan yedi yıl sonra 15 Şubat-12 Mart 2012 tarihleri arasında, aday ülkelerin dahil edilmediği, sadece 27 AB üyesi ülkeyi içine alan yine Avrupalılar ve Dilleri konusunda sormacalara dayanan son derece kapsamlı ikinci saha çalışması (Commission Européenne, 2006, 2012) yürütüldü.

Bu araştırma Avrupa Birliği'nde resmi dillerin kullanımı, öğrenimi, gelişimi ve AB vatandaşlarının farklı dil veya diller konusundaki becerileriyle ilgili önemli sonuçları ayrıntısıyla ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği'nde kullanılan 23 dilin âdetâ bir kullanım aynası gibidir. Beş yıl arayla yapılan bu iki araştırmaya AB'de kullanılmakta olan 60'ın üzerindeki yerel dillerin dahil edilmediğinin altını çizmek gerekir. Bu araştırmanın sonucuna göre AB içinde ana dil olarak en çok konuşulan Almancadır. Bu dili sırasıyla İngilizce, İtalyanca, Fransızca, İspanyolca ve Lehçe izler. Aşağıdaki tabloda 2005 ve 2012 yıllarında gerçekleştirilen sormacalar (Commission Européenne, 2006 ve 2012) sonucunda anadil ve yabancı dil olarak en çok konuşulan dillerin yüzdeler oranlarını karşılaştırmak amacıyla veriyoruz:

AB'de En çok konuşulan Diller	Anadil olarak kullanıcı oranı	Yabancı dil olarak kullanıcı oranı	Genel toplam
İngilizce	2006 %13 2012 % 13	2006 % 38 2012 % 38	2006 %51 2012 %51
Almanca	2006 %18 2012 % 16	2006 % 14 2012 % 11	2006 %32 2012 % 27
Fransızca	2006 %12 2012 % 12	2006 % 14 2012 % 12	2006 %26 2012 % 24
İtalyanca	2006 %13 2012 % 13	2006 % 3 2012 % 3	2006 %16 2012 %16
İspanyolca	2006 %9 2012 % 8	2006 % 6 2012 % 7	2006 %14 2012 % 15

AB'de Anadil ve Yabancı Dil olarak en Çok Kullanılan Diller Çizelgesi

2012 yılında yayınlanan araştırma sonuçlarına göre (Commission Européenne, 2012), Avrupalıların yarısından biraz fazlası % 54'ü anadilinin dışında başka bir dilde iletişim kurabildiğini, % 25'ine en az iki dil bildiğini ve % 10'nun da üç dilde iletişim gerçekleştirebildiğini ifade etmekte. En çok konuşulan yabancı diller sırasıyla İngilizce (38%), Fransızca (12 %), Almanca (11%), İspanyolca (7 %) ve Rusça (5 %) dir. Ulusal düzeyde, İngiltere ve Birleşik Krallığı katmazsak, 25 ülkede en fazla konuşulan yabancı dilin İngilizce olduğunu söyleyebiliriz. Yabancı dil öğrenmeye en az yatkın olan ülkeler, Macaristan (% 65), Birleşik Krallık ve Portekiz (% 61), İtalya (% 62) ve İrlanda (% 60) sayılabilir. Avrupalıların yüzde 44'ü televizyon ya da radyoda haberlerini anlayabilecek ve dergi ya da gazeteyi okuyabilecek kadar bir yabancı dil bilmektedir; % 25'i genel ağda (twitter, e-posta, facebook) İngilizceyi iletişim için kurmak için kullanabilecek düzeyde olduklarını ifade ediyorlar. Avrupalıların % 23'ü hiç yabancı dil öğrenmediğini, % 44'nün de yabancı dil öğrenme niyeti olmadığı ortaya çıkıyor. Buna karşın Avrupalıların çoğunluğu (% 61) yurt dışında çalışabilmek için yabancı dilin büyük bir yarar sağladığını düşünüyor. 2005 yılında AB vatandaşlarının % 84'ü yabancı dil öğrenmenin önemini kabul ederken, bu oran 2011'de % 88'e çıkmıştır (Commission Européenne, 2006, 2012)

ve sadece % 12'lik bir kesim yabancı dil öğrenmenin ve bilmenin önemsiz olduğunu ifade etmiştir. Hangi dillerin en yararlı olduğu konusunda, Avrupalıların üçte biri (% 67) İngilizceyi yararlı bulurken, % 17'si Almancayı, % 16 Fransızca'yı % 14 İspanyolca'yı ve % 6'sı Çinceyi yararlı bulmaktadır. 2005 yılında yapılan araştırmaya göre Çincenin 4 puan arttığı saptanmaktadır.

Yabancı dili en çok nerelerde kullanıyorsunuz biçimindeki bir soruya Avrupalıların % 37'si yabancı dili televizyon izlemek, radyo dinlemek, genel ağda gezinmek ve film izlemek için, % 35 ise arkadaşlarıyla iletişim kurmak için, % 50'si ise tatilde başka bir ülkeye gittiğinde kullandığını ifade ediyor. Avrupalılar arasında (% 84) Avrupa Birliği'ndeki herkesin en az bir yabancı dili konuşabilmesi gerektiği konusunda büyük bir uzlaşma olduğu saptanmakta ve Avrupa Birliği'nin vatandaşlarının ana dilleri dışında ez az üç dil konuşabilmesi hedefini vatandaşların % 72 si desteklemektedir. Bu da Avrupa Birliği'nin dil politikasıyla vatandaşların büyük oranda örtüştüğünü göstermektedir. Sonuç olarak Avrupalıların % 98'i çocuklarının geleceği için dünyada geçerliliği olan yabancı dillere hâkim olmanın önemli olduğunu konusunda birleşiyorlar, Türklerde bu oranın % 95 olduğu görülmektedir.

4. Sonuç

Bu incelemenin giriş kısmında belirttiğimiz gibi Türkiye'nin üyeliği açısından Avrupa Birliği dil ve kültür politikalarını ele alan bir inceleme daha önce yapılmamıştır. Bu incelemeyle uzaktan ilişkilendirilebilecek bir kaç çalışma bulunsa da bunlar çok eskiye dayandığından güncelliğini birçok açıdan yitirmiş durumdadır. Bu çalışmaları genel olarak değerlendirdiğimizde, daha çok Avrupa Birliği'ni yabancı dil eğitim politikaları açısından ve küreselcilik açısından (Sağlam, Özüdoğru, Çıray, 2011, Cangil, 2004, Demirel, 2003, Bilginer, 2010) ya da Avrupa Birliği'nin dil sorununu tek dillilik ve ortak dil açısından ele alan ve çözüm yollarını araştıran (Gündüz, 2006) çalışmalardır. Öte taraftan, Avrupa Birliği politikalarına eleştirel yaklaşan ve Birlik'te uygulan kültür programları ve Avrupa Vatandaşlık Şartı'nı eleştirel yaklaşımla inceleyen ve AB'nin kuramsal düzeydeki politikaların uygulamada çeliştiğini ortaya koyan (Sarp, 2003) bir inceleme de söz konusudur. Bu çalışmaların tamamının ortak özelliği, burada yürütülen incelemeden hem yöntem hem de ele aldıkları konular ve inceleme biçimiyle kesin çizgilerle ayrılmasıdır. Bu çalışmaların neredeyse tamamına yakını doğrudan Avrupa Birliği'ni hedef alarak Türkiye'nin birikimi açısından dil ve kültür politikalarını ele almamalarıdır. Bir başka nokta ise, bu incelemelerde 2005 yılında yapılan (Commission Européenne, 2006) Avrupa vatandaşları ve dilleriyle ilgili yapılan sonuçlara göndermede bulunulmaktadır. Bu inceleme de ise en son 2013 (Extra, Yağmur, 2013) ve 2012'de (Commission européenne, 2012) yapılan araştırma sonuçlarına ilk defa göndermede bulunarak en son veriler kullanılmaktadır. Bu veriler doğrultusunda geçmişten günümüze Avrupa Birliği'nin yürüttüğü dil ve kültür politikaları, Birlik'te kullanılan dillerin durumu, Türkiye'nin ve Türkçenin konumu da göz önünde bulundurularak ayrıntısıyla ortaya konulmaktadır. Dil, kültür politikaları kimlik sorunları ve AB vatandaşlığı bir bütünün birer parçaları olduğundan birlikte incelenmesi uygun görülmüştür ve önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu açıdan incelemenin alana önemli katkılar sağlayacağını ve yeni tartışmaları da beraberinde getireceği kolaylıkla söylenebilir.

Kültürel ve dinsel açıdan bakıldığında Türkiye'nin Avrupa'daki yerinin oldukça farklı olacağı ve bu kültürü son derece zenginleştireceği kolaylıkla söylenebilir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde, diğer alanlardaki sorunların aksine, dil ve kültür açısından uyumunda pek de güçlüklerle karşılaşmayacağı, hatta geçmişten bugüne

süregelen *çokdillilik* ve *çokkültürlülük* deneyiminden dolayı bu süreci diğer ülkelerden daha kolay aşacağı kolaylıkla öngörülebilir. Avrupa Birliği'nin Maastricht anlaşmasıyla oluşturmaya çalıştığı bir üst kimlik olan Avrupa vatandaşlığı olgusunu Türklerin yakın geçmişte, Osmanlı döneminde Türklerle birlikte farklı ulusları ortak bir paydada buluşturmak amacıyla oluşturulmuş olan Osmanlı Vatandaşlığı altında bir üst kimliği 650 yıl taşımış olması AB' vatandaşlığını benimseme sürecini de oldukça kolaylaştıracaktır. Zira Osmanlı *çokkültürlü* ve *çokdilli* bir devletti (Eruz, 2010). Kaldı ki Türkiye Cumhuriyeti AB'ye daha önce üye olmuş olan dört ülke, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Kıbrıs, Osmanlı coğrafyasında yer aldığından bu dört ülkele kültürel açıdan büyük benzerlikler olması Türkiye'nin AB'ye uyumu açısından başka bir önemli bir unsur olarak görülebilir.

Üyelik sürecine sadece dinsel açıdan bakıldığında, Türkiye'nin farklı inançlara sahip halklarla ve Avrupa Birliği'nde egemen din olan Hıristiyanlık kültürüyle yüz yıllardan beri iç içe olduğu, Avrupa'dan çok daha önce *çokdinlilik* tecrübesini yaşadığı ve Türk halkının da bunu benimsemiş olduğu ve bugün de bu durumun büyük oranda sürdürdüğü söylenebilir. Ötekini ve farklılıkları hoş görmeye dayanan bu olgu, geçmişten bugüne taşınan kültürel bir birikim olduğu kadar önemli bir deneyimdir. Türkiye toprakları üzerinde birçok yerde bulunan ve yüzyıllardır faaliyetlerini rahatlıkla sürdürebilen farklı inanç gruplarına ait dinsel mekânlar bunun açık ve somut bir göstergesidir. Öte yandan dünyada üç farklı dine mensup toplulukların dinsel mekânlarının yüzyıllardan beri yan yana bulunduğu üç önemli şehirden birinin Türkiye toprakları üzerinde olması dinsel çeşitliliğin ve hoşgörülüğün yaşayan en somut göstergesidir. İstanbul'un 2011 yılında Avrupa Kültür başkenti seçilmesi olgusu da temelde şehrin bu özelliklerine dayanmaktadır.

AB'nin dil politikasına gelince, Maastricht'de resmi dillerle ilgili ve Avrupa Birliği vatandaşlık tanımının yapılmasından sonra, Avrupa Birliği'nin dil politikası da *çokdilliliğe* ve *çokkültürlülüğe* göre düzenlenmiştir. Bu *çokdilli* ve *çokkültürlü* ortamda Avrupa Kurumları'nın bireylerin kültürel ve dinsel kimliğine saygı duyması ve bunu geliştirmesi için fırsatlar sunması öne çıkmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği vatandaşlarının birbirlerinin diline ve kültürüne saygı duyması ve bunları öğrenmesi için çaba sarf etmesi AB'nin güçlendirilmesi için çok büyük önem taşımaktadır. Gerçekten de Avrupa Birliği günümüzde yirmi üç farklı resmi dilin konuşulduğu, altmıştan fazla yerel dilin, Latin, Yunan ve Kiril olmak üzere üç farklı alfabenin kullanıldığı ve farklı kültürlerin oluşturduğu büyük bir birlik konumundadır. Türkiye'nin AB'ye üye olmasıyla birlikte, resmi dil sayısı 23'den yirmi dörde çıkacak ve Türkçe (%15), Almanca'nın (% 16) (Commission Européenne, 2012) ardından Avrupa Birliği'nde ana dil olarak en çok konuşulan ikinci dil olacaktır, belki de çok yakın gelecekte birinci sıraya da çıkabilmesi büyük bir olasılıktır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yabancı dil bilme oranı ve çeşitliliğinin AB'dekilerle karşılaştırıldığında oldukça geride kaldığı görülmektedir. Zira Avrupalıların yarısından biraz fazlası %54'ü anadilinin dışında başka bir dilde iletişim kurabildiğini, % 25'ise en az iki dil bildiğini ve % 10'nun da üç dilde iletişim gerçekleştirebildiğini ifade etmekte. Hiç yabancı dil bilmeyenlerin oranı ise % 23 dür (Commission Européenne, 2012). Türkiye'de hiç yabancı dil bilmeyenlerin oranı % 67, kendisini iki dilde ifade edebilenlerin oranı ise % 5'de kalmaktadır (Commission Européenne, 2006: 13,14).

Avrupa Birliği'nde yaşayan her AB vatandaşının en az üç dil bilmesi ve bunu günlük yaşamında kullanması kısa vadede ulaşılması gereken temel hedeflerden biri olarak kabul edilmektedir. *Çokkültürlü* ve *çokdilli* Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin üye olma sürecinde uygulanmakta olan dil politikasının gözden geçirilmesi ve ülkenin

gereksinimlerine göre yeni bir dil politikasının belirlenmesi ve bunun AB ile aynı doğrultuda olması gerekmektedir. *Çokdilli* olarak yetişecek olan Türkiye vatandaşları Türkiye'de daha sonra da Avrupa'da ve tüm dünyada daha iyi iş ve çalışma olanaklarına sahip olabileceklerdir. *Çokkültürlü* ve *çokdilli Avrupa vatandaşı* yetiştirme hedefi Türkiye için de geçerli olmalı hatta bunun ötesine geçilebilmeli ve en az üç Avrupa dili ve Dünyadaki geçerli diller öğretilmeli ve öğretilen dillerin sayısının da kısa sürede artırılma yolları aranmalıdır. Oysaki Türkiye'de mevcut örgün eğitim kurumlarındaki öğrencilerin ezici çoğunluğu İngilizce, çok az bir kesimi de Fransızca ve Almanca öğrenebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'de yabancı dil öğretimi alanında Avrupa düzeyinde bir dil çeşitliliği daha doğrusu bir dil zenginliği olmadığı görülür. Türkiye'de ilköğretimde birkaç okul dışında, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolcanın neredeyse hiç öğretilmediğini kolaylıkla söyleyebiliriz. Liselerde ise ikinci yabancı dil olarak genellikle Almanca neredeyse tek tercih olarak öğrenciye sunulmaktadır. Üniversitelerde ise, sınırlı sayıdaki birkaç büyük üniversite dışında, Avrupa Birliği ülkelerinde en çok konuşulan yabancı diller olan İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca gibi dilleri öğrenme olanağının öğrencilere eşzamanlı olarak sunulduğu söylemek çok zor. Bu dillerden sadece İngilizcenin öğrencilere kimi zaman tek tercih olarak dayatıldığı söylenebilir. Oysaki örneğin Fransa'da daha ilköğretimden başlayarak İngilizce, Arapça, Çince, İtalyanca, Portekizce İspanyolca ve diğer diller öğrenciye sunulabilmektedir (Extra, Yağmur, 2013:122). Orta öğretimde ise yabancı dil olarak Türkçenin de aralarında bulunduğu 19 dilden ikisini tercih etme zorunluluğu vardır. Lise bitirme sınavlarında (*Baccalauréat*) 57 dilde sözlü ve yazılı sınav yapılabilmektedir (Extra, Yağmur, 2013:124). İngiltere de ise ilköğretimde yaşayan dillerden herhangi birini seçme tercihi öğrenciye sunulmakta ve 15 farklı dil yabancı dil olarak öğretilmektedir. Orta öğretimde ise Türkçenin de aralarında bulunduğu 11 dilden ikisini seçme olanağı öğrenciye sunulur (Extra, Yağmur, 2013:241). Avrupa Birliği'ne üye ülkeleri toplu olarak değerlendirdiğimizde, yabancı dillerin en yaygın olarak öğretildiği ülkeler İngiltere, Fransa ve Almanya'dır. Üye ülkelerde de İngilizce, Fransızca ve Almanca bütün öğrencilerin alması gereken zorunlu dil dersleri kapsamındayken İtalyanca, Rusça ve İspanyolca zorunlu ya da seçmeli dil dersleri olarak sunulur.

Türkiye'nin Avrupa ile bütünleşme ve dünyayla rekabet etme sürecinde *çokdilliliğin* bir zorunluluk olacağı bir gerçektir. Bu nedenle öğrencilerin yanında yetişkinlerin, iş adamlarının, KOBİ ve yerel yöneticilerin kısacası özel sektör ve kamu kesimindeki yöneticilerin ve personelin de yabancı dil eğitimine yağırılık verilmesi ve yabancı dil öğrenmeleri için politikalar belirlenmesi, kolaylıklar sunulması ve destek sağlanması büyük önem taşımaktadır. Zira öncelikle küresel açıdan dünyayla rekabet edebilmek için ve Avrupa Birliği'ne tam üye olunduğunda serbest dolaşım hakkına elde edebilmek ve çalışma izni alabilmek için Avrupa Dil Pasaportu taşımak her Avrupa vatandaşıma olduğu gibi Türkler için de zorunlu olacaktır. Dil Pasaportu olan kişi, gitmek istediği ülkenin dilini bildiği takdirde o ülkede oturma ve çalışma izni alabilecektir. Bu durumda Türkiye'de çalışmak isteyen yabancılardan da aynı şekilde Dil Pasaportu taşımaları ve Türkçe bildiklerini belgelendirmeleri istenecektir. Bunun doğal sonucu olarak Türkçenin yabancı dil olarak Avrupa ülkelerinde öğretimi daha da önemli hâle gelecektir. Ana dili olarak Avrupa'da en fazla konuşulan dillerden biri olacak ve Avrupa Birliği'nin resmi dilleri arasında yerini alarak yüz yirmi bin sayfadan oluşan AB müktesebatın çevirisi sırasında (Sığircı, 2012b) Türkçeye kazandırılacak olan yüz binlerce yeni terimle daha da zenginleşecektir. Bu nedenle Türkçenin yabancılara öğretimi ve Türk kültürünün Avrupa'da tanıtımı ve Avrupa kültürünün de Türkiye'de tanıtımı için farklı düzeylerde çalışmaların yapılması ön yargıları kırabilecek ve iki toplumu birbirine daha çok yakınlaştırmada hayati rol üstlenecektir. Sonuç olarak ön yargılardan kurtulmuş olarak, ötekileştirmeden ötekini anlama, kabullenme, tanıma ve öteki hakkında bilgisizlikten

bilgilenme sürecine geçilmesi hem Avrupa hem de Türkiye için çok önemli yararlar sağlayacaktır. Bilgisizliğin ve ön yargıların tedavisi de ancak bilgiyle olabilecektir.

Kaynakça

- Ankara Anlaşması (1963), Türkiye-AET Ortaklığı, (10.08.2014)
www.ibb.gov.tr/IBB/DocLib/kurumsal/birim/.../AnkaraAntlasmasi.doc
- AB web portalı (2014), 10.06.2104, <http://europe.eu/languages/de/cha>
<http://www.euractiv.fr/culture/la-france-relevance-la-ratification-news-533088pter/16>
- Amsterdam Anlaşması, (09.08.2014),
<http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/2843,amsterdamtrpdf.pdf?0>
- Assemblée nationale XIVe législature Session ordinaire de 2013-2014*, (10. 07. 2014),
<http://www.assemblee-nationale.fr/14/cri/2013-2014/20140139.asp#P172036>
- Arıkan H. (2005), “Entegrasyon teorileri ışığında Avrupa bütünleşmesi ve genişlemesi” in (edit. Arıkan, H ve Kar, M.) *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Aydoğan M. (2002), *Avrupa Birliği'nin neresindeyiz? Tanzimat'tan Gümrük Birliği'ne'*, İstanbul, Kum Saati Yayınları
- Bilginer H. (2010), “Avrupa Birliği Yabancı Dil Eğitim Politikası”, Kahraman Maraş, in (edit. İ. E. Taş, A.H. Aydın) *Küreselleşme Sürecinde Kamu Yönetiminde Eğitim ve Araştırma*, KSÜ yayınları, No: 37, 312-324.
- Cangil B. E. (2004), “Küreselleşme ve Avrupa Birliği yabancı dil eğitim politikaları ışığında 2000’li Yıllarda Türkiye’de Yabancı dil ve yabancı dil öğretmeni yetiştirme politikalarına bir bakış”, İstanbul, *İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 2.
- Charte Des Droits Fondamentaux De L'Union Européenne (2000), (10.06. 2014) (2010/C 83/02)<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:fr:PDF>
- Çoban S. (2005), *Küreselleşme, Ulus-Devlet, Azınlıklar ve Dil*, İstanbul, Su yayınevi.
- Çaman E., Dağcı K. (2012), “Avrupa Birliği - Türkiye ilişkilerinde Türk ve Türkiye imajı”, *10th International Conference on Knowledge, Economy and Management*.
- Déclaration de Barcelone, (15. 07. 2014), (<http://www.cvce.eu/obj/declaration-de-barcelone-27-et-28-novembre-1995-fr-0beb3332-0bba-4d00-bd07-46d8f758d897.html>)
- Comission Européenne (2006), *Les Européens et leurs Langues*, Eurobaromètre Spécial, 243,11.07.2014)(http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_sum_fr.pdf)

- Comission Européenne (2012), *Les Européens et leurs Langues*, Eurobaromètre Spécial, 386,(10.09.2014)http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_fr.pdf
- Council of Europe (1998), *Modern languages: learning, teaching, assessment*. A common European framework of reference, Strasbourg.
- Council of Europe (2005), *The European Language Portfolio: Introduction*. Strasbourg, Council of Europe Modern Languages Division (09. 08. 2014)
http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/?L=E&M=/main_pages/introduction.html
- Constitution de la France (1958), (14. 07. 2014), <http://www.conseil-constitutionnel.fr/>
- Eruz S.(2010), *Çokkültürlülük ve Çevirmenler, Osmanlı Devleti'nde çeviri etkinliği ve çevirmenler*, İstanbul, Multilingual.
- Demirel Ö. (2003), *Yabancı Dil öğretimi*, Ankara, Pegem Akademi.
- Gündüz Z.Y. (2006), “Avrupa Birliği'nin Dil sorunu”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 5, sayı 3 bahar, 1999-217.
- Extra G., Yağmur K. (2013), *Dil Zengini Avrupa, Avrupa'da Çokdilli Politika ve Uygulama Eğilimleri*, Cambridge University Press.
- Günay V.D.G. (2012) “Avrupa Birliği'nin Dil Politikaları ve Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi” 18 Mayıs 2012'deki konferans metni, Niğde Üniversitesi Rektörlüğü.
- Little D. (1999), *The European language portfolio and self-assessment*, Strasbourg, Council of Europe.
- Maastricht Anlaşması (1992), Treaty of Maastricht on European Union, (14. 07. 2014), [http://europa.eu/legislation_summaries/economic and monetary affairs/institutional and economic framework/treaties_maastricht_en.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/treaties_maastricht_en.htm)
- Milli Eğitim Bakanlığı (12. 07. 2014), *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni öğrenme - öğretme – değerlendirme*, <http://www.yayim.meb.gov.tr>
- Ortaylı İ. (2008), *Avrupa ve Biz, seçme eserler I*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı.
- Polat T. (2001), Avrupalılık Bağlamında Kültür Boyutuyla Yabancı Dil, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi-Studien zur Deutschen Sprache und Literatur XIII*, Herausgegeben von der Abteilung für Deutsche Sprache und Literatur an der Philosophischen Fakultät der Universität Istanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 29-40.
- Sağlam M., Özudoğru F., Çıray F. (2011), Avrupa Birliği Eğitim Politikaları ve Türk Eğitim Sistemi'ne Etkileri”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:VIII, Sayı:I, 87-109.
- Sarp A. (2003), “Avrupa Birliği Kültür Politikaları”, *Varlık Dergisi*, Kasım 2003, Sayı: 1154, Yıl: 70.

- Sığircı İ. (2015), *Avrupa Birliği Dil Politikaları ve Türkçenin Durumu*, Konferans Metni, Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, 75.Yıl Konferans Salonu.
- Sığircı İ. (2013), “*Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Dil Kültür ve İletişim Sorunları*”, Konferans Metni, Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Hakla İlişkiler ve Tanıtım Böl.
- Sığircı İ. (2012a), “Avrupa Birliği Dilleri, Terim ve Çeviri Çalışmaları”, Ankara, *Uluslararası Çeviribilim ve Terimbilim Kurultayı: Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Çeviri Sorunları ve Çözüm Önerileri Bildiri Kitabı*, 475-483.
- Sığircı İ. (2012b), “AB Sürecinde Türkiye’nin Karşılaşacağı Çeviri ve Terim Sorunları”, Ankara, *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu Bildiri Kitabı*, (Editör, İ.Sığircı, Z.Tok, A.Güneş) Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Başkanlığı, 78-83.
- Sheils J. (1999), *European Year of Languages 2001: Towards a language portfolio for all*, Babylonia, 1/1999, 62-63.
- Tekeli İ., Selim İ. (1993), *Türkiye ve Avrupa Topluluğu*, Ankara, Ümit Yayıncılık.
- Traité d’Amsterdam (1997), (09.08.2014), http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_of_amsterdam/treaty_of_amsterdam_fr.pdf